

MAKEDONYA GÜNCEL TARİH DERS KİTAPLARINDA I. DÜNYA SAVAŞI

Mehmet Hacısalihoğlu*

Özet

Bu bildiride Makedonya Cumhuriyeti'nde kullanılan güncel (2005-2011 yılları arasında basılmış) tarih ders kitaplarında Birinci Dünya Savaşı'nın, nedenleri ve sonuçları ile birlikte nasıl ele alındığı değerlendirilecektir. 2011-2014 tarihleri arasında yürüttüğümüz bir TÜBİTAK projesine dayanarak hazırlanmış bu çalışmada tarih ders kitapları yanında Makedon tarih yazımı da tartışılacaktır.

Makedonya bölgesinin 1912-1913 Balkan Savaşları ile dört devlet arasında bölünmesi tarih ders kitaplarında bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Dünya savaşı öncesinde Makedonya topraklarının dört farklı devlet tarafından nasıl yönetildiği, bu topraklar üzerindeki Makedon nüfusun nasıl bir politikaya tabi tutulduğu, savaş döneminde nasıl etkilendiği, savaşın Makedonya açısından nasıl sonuçlandığı öncelikli olarak ele alınmaktadır. Ders kitaplarında ayrıca dünya savaşının Balkanlara yönelik etkileri ve sonuçları ile genel dünya tarihi açısından sonuçları da değerlendirilmektedir.

Bildiride kaynak olarak kullanılan ders kitapları ilk ve ortaöğretim tarih ders kitaplarıdır. I. Dünya Savaşı konusu İlköğretim 8. sınıf ve Lise (Gimnazium) 3. sınıf tarih ders kitaplarında işlenmektedir.

Anahtar kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Makedonya, Tarih Ders Kitapları, Savaş imajı

Abstract

First World War in the Current History Textbooks of Macedonia

This paper deals with the presentation of the First World War, its causes and consequences in the current history text books (printed between 2005 and 2011) of the Republic of Macedonia. This study is based on a research project sponsored by TÜBİTAK between 2011 and 2014. In this study, also the Macedonian historiography is taken into consideration.

* Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi (BALKAR) Müdürü, email: mehmethacısalihoglu@gmail.com

The text books see the partition of the Macedonian territory during the Balkan Wars 1912-1913 as a turning point in the Macedonian history. The text books deal primarily with the administration of the Macedonian territories by four different states, their policy towards the Macedonian people, the effects of the First World War on Macedonians and the results of the War for Macedonia. Furthermore, the text books present the effects of the First World War on the Balkans and its results for the Balkan people, as well as its importance for the world history.

The sources of this paper are text books of primary and secondary schools (high school) in Macedonia. First World War is the topic of the text books for the 8th class and the 3rd class of the high school (gimnazium).

Key words: First World War, Macedonia, History Text Books, Image of War

GİRİŞ*

Makedonya Cumhuriyeti ilk olarak II. Dünya Savaşı sonucunda ortaya çıkmıştır ve Sosyalist Yugoslavya Devletinin kurucu cumhuriyetlerinden birini oluşturmuştur. Ancak bu tarihten sonra Makedonya Cumhuriyeti'nde "Makedon Tarih Yazımı" olarak adlandırabileceğimiz Üsküp merkezli bir tarih yazımı oluşmaya ve gelişmeye başlamıştır. Makedonya coğrafi isim olarak komşu Yunanistan ve Bulgaristan'da da bulunduğundan Batı Avrupa'da Makedonya Cumhuriyeti tarih yazımından bahsederken, Makedonya ismini kullanmak yerine, "Skopje/Üsküp okulu" tanımı tercih edilmektedir. Çünkü buradaki Makedonya merkezi Üsküp olan yeni ortaya çıkmış Makedonya Cumhuriyeti'dir ve klasik Makedonya'yı, Bulgaristan Makedonyası'nı ve Yunanistan Makedonyası'nı temsil etmemektedir. Modern bir ulus ve bir devlet ismi olarak ortaya çıkan Makedonya, daha baştan siyasal alanda olduğu gibi tarih yazımında da büyük meydan okumalarla ve problemlerle karşı karşıya kalmıştır.

Bütün bu meydan okumalara "Skopje Okulu" 1945-1990 arası sosyalist dönemde yoğun bir tarih ve tarih kitabı üretimiyle karşı koymuş, yayınlanan kitaplar dünyanın önde gelen

* Bu çalışma 2011-2014 yılları arasında hazırlanan TÜBİTAK 1001 Projesi "Balkan ve Karadeniz Ülkeleri Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı/Türk İmajı" (Proje no: 110K571, yürütücü: Mehmet Hacısalihoğlu) çerçevesinde hazırlanmıştır.

kütüphanelerine başarılı bir şekilde ulaştırılmış ve günümüzde “Makedon Tarih Yazımı” diye adlandırabileceğimiz ciddi külliyat ortaya çıkmıştır.¹

Her ulusun tarihi belli bir dereceye kadar kurgulanmıştır, yani hayalidir, ama Makedonya’da bunun dozunun çok daha yüksek olmak zorunda olduğunu söyleyebiliriz. Sorunlardan biri eski Makedonlara dayanan, 19. Yüzyıla kadar kullanılmayan, bir coğrafyayı tanımlamak amacıyla canlandırılan Makedonya isminin eski Makedonlarla bilinen bir devamlılığı olmayan bir Slav topluluğu tarafından 20. Yüzyılın ortasında bir ulus ismi olarak resmen alınması (örneğin Türklerin de kendilerine Hitit ulusu demesi gibi bir şeydir bu), ikinci sorun ise 20. yüzyılın başlarında belgelerde Bulgar olarak tanımlanan bu topluluğun Bulgar olmadığını dünyaya ve özellikle de Bulgaristan’a ispat etme ve bunları ikna etme zorunluluğu.

Bütün bu zor tezleri dışarıya anlatmak yanında, cumhuriyetin özellikle de kendi toplumuna bunları benimsetmesi ayrıca büyük bir meydan okuma olmuştur. *Üsküp okulunun* ürettiği tarih ders kitaplarıyla bu görevi de başarıyla yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Özellikle 1990’dan sonra bütün eski sosyalist ülkelerde tarih ders kitaplarının yeniden yazılması ve önceden savunulan tezlerden vazgeçilerek, yeni bir tarih algısının ortaya çıkması söz konusu olmuştu. Adı ve sembolleriyle birlikte 17 Eylül 1991’de “Makedonya Cumhuriyeti” olarak bağımsızlığını ilan eden ülkedeki tarih yazımı, Üsküp okulu, bu dönemde de kendi çizgisini korumaya devam etti. “Makedonya” adıyla bağımsızlık ilanı bilindiği gibi özellikle Yunanistan ile siyasal sorunlara yol açmıştır. Bulgaristan ise uzun süre Makedonca diye bir dilin olmadığını, bu dilin Bulgarca olduğunu savunmuştur. Makedonya isminin Yunan tarihinin bir parçası olduğunu savunan Yunanistan, Makedonya Cumhuriyeti’nin tanınmasını uzun süre engellemiştir. Nihayet Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya (FYROM) adıyla 1993’te Birleşmiş Milletler üyesi olabilmıştır. Yunanistan ise Makedonya’yı ancak anayasasında ve bayrağında değişiklikler yapması şartıyla 1995’te tanımıştır. Nisan 1996’da Yugoslavya (Sırbistan-Karadağ) da Makedonya’yı resmen tanıdı. Ülkede nüfusun yaklaşık üçte birini oluşturan Arnavutların haklarındaki kısıtlamalar ve yasaklar nedeniyle 2001 yılında başlayan isyanlar üzerine NATO’nun desteklediği Arnavutların eğitimde, yönetimde vb. alanlarda haklarını garanti altına alan bir barış planı

¹ Makedonya Sorunu hakkında bkz. Fikret Adanır, *Die Makedonische Frage. Ihre Entstehung und Entwicklung bis 1908*, Wiesbaden 1979 (Türkçe Çevirisi: Makedonya Sorunu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları); Gül Tokay, *Makedonya Sorunu. Jön Türk İhtilalinin Kökenleri (1903-1908)*, İstanbul 1996; Mehmet Hacısalihoğlu, *Die Jungtürken und die Mazedonische Frage (1890-1918)*, München 2003 (Türkçe çevirisi: Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918), Tarih Vakfı Yurt Yayınları); S. Troebst, *Die bulgarisch-jugoslawische Kontroverse um Makedonien 1967-1992*, München 1983; Hristo Silyanov, *Osvoboditelnite borbi na Makedoniya*, 2 cilt, 2. baskı Sofya 1983; Douglas Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia 1897-1913*, 2. Baskı, Selanik 1993; Manol Pandevski, *Makedonskoto osloboditelno delo vo XIX i XX vek*, 4 cilt, Skopje 1987.

kabul edildi. Bu şekilde Arnavutlar anadilde eğitim gibi bazı önemli haklar elde ettiler (Hacısalihoglu, “Makedonya”). Bu da ülkedeki okul sistemi ve ders kitapları üzerinde önemli etki yapacaktır.

Burada inceleme konusu olan Birinci Dünya Savaşı konusuna Makedonya özelinde genel tarih yazımı gözüyle bakarak süreci şöyle özetleyebiliriz: Balkanlardaki Osmanlı topraklarının bir kısmı 1878’den sonraki idari bölünmeye göre Selanik, Manastır ve Kosova vilayetlerini oluşturmaktaydı. Antik dönemde Makedonya olarak tanımlanan ve 19. Yüzyıl başlarından itibaren yeniden coğrafi bir terim olarak kullanılan Makedonya terimi bu üç vilayet içinde yer alan bir coğrafi alanı kapsıyordu. 20. Yüzyılın başında Bulgar, Sırp ve Yunan Makedonya komiteleri ve diğer dini ve siyasi örgütler bu toprakları kontrol altına alabilmek amacıyla şiddetli bir propaganda ve silahlı mücadeleye girişmişti. Jön Türk devrimi Makedonya bölgesinde gerçekleşti ve sorunu Osmanlı lehine çözmeye çalıştı. Fakat Balkan Savaşlarıyla birlikte bu topraklar dört Balkan devleti Sırbistan, Yunanistan, Bulgaristan ve Arnavutluk arasında paylaşıldı. Makedonya’nın tamamına hak iddia eden Bulgaristan, I. Dünya Savaşına Makedonya’yı bütünüyle ele geçirmek için Almanya-Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu yanında 1915 yılında katılmıştır. Savaş esnasında hem Yunanistan, hem de Sırbistan egemenliğindeki Makedonya topraklarına girdi, fakat savaşın malum sonucu nedeniyle yeni toprak kayıplarıyla birlikte eski sınırlarına çekilmek zorunda kaldı. Fakat savaş sonucunda Sırbistan Bulgaristan’dan bir kaza büyüklüğünde bir toprak kazandı. Dünya Savaşı sonuçta Makedonya coğrafyası diye adlandırılan bölgede bu dört ülke arasındaki sınırları değiştirmede ve Balkan Savaşlarının çizdiği sınırlar muhafaza edildi.

1945’ten sonra kurumsallaşan Makedon tarih yazımı genel Makedon tarihisi süreci içinde I. Dünya Savaşı’nı nasıl konumlandırmaktadır? Tarih ders kitaplarında bu savaş, sebepleri ve sonuçlarıyla ne şekilde anlatılmaktadır? Bu savaşların anlatımı imgebilim bakımından incelendiğinde “Biz” ne şekilde tanımlanmaktadır? Savaşta “Ötekiler” kimlerdir ve ötekileştirme ne şekildedir? Bu sorular aşağıda ders kitaplarının analizi yoluyla cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

I. MAKEDONYA’DA TARİH DERS KİTAPLARI VE I. DÜNYA SAVAŞININ DERS KİTAPLARINDAKİ KONUMU

Bizim burada tartışacağımız ders kitapları 2005-2011 arasında kullanılan ilk ve ortaöğretim tarih ders kitaplarıdır. I. Dünya Savaşı konusu İlköğretim 8. sınıf ve Lise (Gimnazium) 3. sınıf ders tarih ders kitaplarında işlenmektedir. Elimizde iki adet biri 2006 yılına, diğeri 2009 yılına ait 8. Sınıf tarih ders kitabı bulunmaktadır. 8. Sınıf ders kitabı

Makedonca, Arnavutça ve Türkçe olarak tıpatıp çeviri şeklinde 3 nüsha halinde mevcuttur. Fakat bunlar arasında içerik bakımından hiçbir fark yoktur, yalnızca dilleri farklıdır. Özellikle Bedri Nuredin isimli bir kişi tarafından Türkçe'ye çevrildiği belirtilen Türkçe ders kitabının çok kötü bir çeviri olup Makedonca orijinaline bakmadan anlayamayacak durumda olduğunu, içinde çok sayıda yanlış çevirilerin bulunduğunu belirtmek gerekir. Makedonya'da Arnavutların elde ettikleri hakların anayasal güvence altına alınmasından sonra ülkede çok kültürlü bir öğretim sistemine geçilmiş olduğundan, ders kitaplarının tamamı Arnavutça'ya da çevrilerek okullarda kullanılmaktadır. Aynı şekilde 1. Sınıftan 8. Sınıfa kadar ders kitapları Türkçe olarak da mevcuttur ve bu kitapların lise düzeyinde de çevirileri yapılması planlanmaktadır.

2006 tarihli 8. sınıf tarih ders kitabında Dünya Savaşı genel gidişatı toplam üç sayfada anlatılırken, devam eden 3 sayfada da “Birinci Dünya Savaşında Balkan Devletleri ve Milletleri” konusu Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, “Türkiye” ve Arnavutluk alt başlıklarıyla yer almaktadır. Ondan sonraki 3 sayfa “Birinci Dünya Savaşında Makedonya” ve onu takip eden 3 sayfada da “Birinci Dünya Savaşında Arnavutluk” başlıklarını taşımaktadır. Burada Arnavut tarihine ayrıca bir yer verilmesi ülkede nüfusun üçte birini oluşturan Arnavutların 21. yüzyıl başlarında elde ettikleri haklarla ilgilidir

Ders Kitaplarında I. Dünya Savaşı ile İlgili Bölümler

Istoriya 8 (2006) (156 s.)	Istoriya 8 (2009) (155 s.)	Istoriya Lise 3 (2009) (230 s.)
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA AVRUPA, BALKANLAR VE MAKEDONYA	BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA AVRUPA, BALKAN YARIMADASI VE MAKEDONYA	BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA DÜNYA, AVRUPA VE BALKANLAR (Gordana Pletvarska) (32 sayfa)
Birinci Dünya Savaşı (3 sayfa)	Birinci Dünya Savaşı (5 sayfa)	20. yüzyıl başında Avrupa
Birinci Dünya Savaşında Balkan Devletleri ve Halkları (3 sayfa)	Birinci Dünya Savaşında Balkan Devletleri ve Halkları (4 sayfa)	Birinci Dünya Savaşı
Birinci Dünya Savaşında Makedonya (3 sayfa)	Birinci Dünya Savaşında Makedonya (4 sayfa)	Rusya'da Devrim ve Avrupa'ya Yansıması
Birinci Dünya Savaşında Arnavutluk (3 sayfa)	Birinci Dünya Savaşında Arnavutluk (3 sayfa)	Birinci Dünya Savaşında Balkan Halkları ve Devletleri
İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA DÜNYA, AVRUPA VE BALKANLAR (8 altbaşlık) (25 sayfa)	İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA DÜNYA, AVRUPA VE BALKANLAR (8 alt başlık) (25 sayfa)	Birinci Dünya Savaşında Arnavutlar (Caferi Şiçeri)
İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA MAKEDONYA (4 alt başlık) (13 sayfa)	İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA MAKEDONYA (4 alt başlık) (14 sayfa)	Paris Barış Konferansı

		Paris Barış Konferansında Arnavut Sorunu (Caferi Şiçeri)
		BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA MAKADONYA (Gordana Pletvarska) (7 sayfa)
		Birinci Dünya Savaşında Makedonya ve Makedon Halkı
		Paris Barış Konferansında Makedonya Sorunu
		İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA DÜNYA VE AVRUPA (2 alt bölüm) (10 sayfa)
		İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA BALKANLAR (7 alt bölüm) (23 sayfa)
		İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA MAKEDONYA (5 alt bölüm) (20 sayfa)

Ders kitaplarındaki ünitelere baktığımızda genel olarak çok kültürlü bir eğitimin mevcut olduğunu görmekteyiz. Özellikle Arnavutluk tarihine Makedon tarihinden sonra büyük önem verilmekte ve Arnavut tarihiyle ilgili ünitelerin bizzat Arnavut yazarlar tarafından yazıldığı anlaşılmaktadır. Arnavutlar'dan sonra diğer Balkan devletlerinin tarihi de ders kitaplarında ele alınmakta ve örneğin dünya savaşı sonrası devlet kuruluşları veya gelişmeleri anlatılmaktadır. Konulara önce dünya tarihi, ardından Avrupa tarihi ve daha sonra Balkanlar çerçevesinde bakılarak Makedonya tarihine gelinmektedir. Bu şekilde evrensel bir tarih öğretimi amaçlanmaktadır. Ders kitaplarının önsöz ve girişlerinde de bunun altı özellikle çizilmektedir. Örneğin 2009 tarihli 8. sınıf tarih ders kitabında ders kitabının yeni müfredata göre hazırlandığı belirtildikten sonra, yeni plüralist zaman ve Balkanlardaki yeni siyasal durumun gereği olarak ders kitaplarının içeriğinin “ideolojiden arındırılmış” olduğu belirtilmektedir (s. 3).

Ders kitaplarının milli tarih sınırlarını aşan daha kapsayıcı bir şekilde hazırlanması bu kitaplardaki “düşman” algısı gibi ötekileştirmeleri ortadan kaldırabilmiş midir, bunu bizzat kitaplardaki metinleri analiz ederek tespit edebiliriz.

II. I. DÜNYA SAVAŞININ NEDENLERİ VE BAŞLAMASI

a) Genel Nedenler

Dünya Savaşı nedenleri anlatılırken yaygın bilinen Büyük Britanya, Fransa ve Almanya gibi büyük güçler arasındaki rekabet, koloniler, etki alanları, itilaf ve ittifak bloklarının oluşması vurgulanmaktadır. Anlatım bir yandan da gelişen savaş teknolojisini gösteren bir bomba fabrikasının ve bir denizaltının fotoğrafıyla beslenmektedir. Bunlar tabii ki Makedon tarihinin dışında yaşanan gelişmelerdir ve nötür bir anlatım söz konusudur (Ist, 8., 2006, s. 6; Ist. 8, 2009, s. 7).

Savaşa giden süreç anlatılırken “Genç Bosna” örgütü üyesi Sırp milliyetçi Gavrilo Printsip tarafından Avusturya-Macaristan veliahdı Franz Ferdinand’a karşı yapılan suikast vurgulanmakta ve bu metin Gavrilo Printsip’in yakalanma anını gösteren bir fotoğrafın altında yer almaktadır. Suikast üzerine Avusturya-Macaristan’ın Sırbistan’a “ağır şartlar” içeren bir nota vermesi, Sırbistan’ın şartlın yalnızca biri hariç şartları yerine getirebileceğini açıklaması ve ardından gelen savaş ilanları özetlenmektedir (Ist, 8., 2006, s. 7). Bu şekilde savaşta Balkanların konumu ön plana çıkarılmış olmaktadır. 2009 tarihli 8. sınıf ders kitabında dünya savaşı “Birinci Dünya emperyalist savaşı” olarak koyu renkle belirtilmektedir (s. 8).

b) Makedonya’ya Özgü Nedenler

“I. Dünya Savaşında Makedonya” başlıklı bölümde (8. Sınıf, 2006, s. 12-14) ilk vurgulanan nokta Balkan Savaşları sonrasında “Makedonya’nın Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan, daha az bir kısmı da Arnavutluk elinde olmak üzere parçalanmış” haldeydi. Böylelikle “parçalanmış Makedonya” imgesi ön plana çıkmaktadır. Bu imge verilen renkli haritalarla da desteklenmektedir. Sayfanın merkezine oturtulan ve sayfanın çoğunu kapsayan bir Makedonya haritası verilerek (Ist, 8., 2006, s. 14), bu haritadan Yunanistan’ın elinde olan Makedonya toprakları kırmızı, Bulgaristan’ın elindeki Makedonya toprakları lacivert ve Arnavutluk sınırları içindeki Makedonya toprakları ise sarı renkte gösterilirken, Sırbistan’ın elinde kalan ve şimdiki Makedonya cumhuriyetini oluşturan topraklar mavi renkte gösterilmiştir. Haritada dikkat çeken nokta Makedonya sınırları olarak gösterilen toprakların ülkelerin geri kalan kısımlarıyla arasına kalın bir çizgi çekilerek ülke isimlerinin Makedonya toprakları içine taşırılmadan yazılmasıdır. Bununla sanki bir Makedonya devleti var olmuş ve sonra işgale uğramış gibi bir izlenim oluşmaktadır. Nitekim farklı renklerin açıklandığı haritada “Sırp işgali”, “Yunan işgali”, “Bular işgali”, “Arnavut işgali” kavramları kullanılmıştır. Bu da Makedonya’nın bir bütünlük oluşturduğu ve daha sonra işgale uğrayarak paylaşıldığı imgesini desteklemektedir.

Lise 3 tarih ders kitabında Dünya Savaşının başlamasıyla “Makedonya Sorununun yeniden güncellik kazandığı”, Balkan devletleri kazanımlarını korumaya çalışırken Bulgaristan’ın topraklarını genişletmek istediği belirtilmektedir (Ist, 3, 2009, s. 40).

Savaşın Makedonya açısından anlatımında ilk vurgulanan konu “Makedonya Sorununun Çözümü İçin Çağrılar” başlığı altında “Makedon milliyetçileri ve devrimcilerin” “bağımsız bir Makedonya devletinin kurulması” için Avrupa devletleri yaptıkları çağrılardan bahsedilmektedir. Bununla ilgili farklı renkte bir metinle 1914 tarihli “Makedon Vatanseverlerin Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan Halkının Temsilcilerine Çağrısı” alıntılanmaktadır. Metin Makedon ulusunun Bulgarlardan ve diğer Balkan halklarından ayrı olduğu ve bağımsız bir Makedonya istediğine delil olarak vurgulandığı aşıkâr olan metin şöyledir:

“Biz size ilan ediyoruz ki biz Makedonlar, ne Sırbız, ne Bulgarız ne de Yunanız; fakat kalbimiz hepinize karşı sevgiye ve daimi dostluğa açıktır. Ortak düşmanlarımızın sinsî hilelerinden kaynaklanan gaddarlıklar yapmaktan vazgeçin, siz onu [Makedonya’yi] güçle aldınız ve onu ancak silah gücüyle elinizde tutabilirsiniz; ve biz Makedonlara kendi hayatımızı doğduğumuz topraklarda menfaatlerimize uygun olarak organize etmemize fırsat verin. Makedonya’nın da birleşik, müstakil, bağımsız olmasına engel olmayın. Makedonya’nın özgürlüğü size barış getirecek; Bu Balkanlıların arasındaki düşmanlığa son verecek. Makedonya’nın özgürlüğü bütün Güney Slavlığının daimi ve tam özgürlüğü için kaçınılmaz şarttır.” (İst. 8, 2006, s. 12. Aynı kitabın Türkçe çevirisi, Türkçe metin problemlî ve tam anlaşılmıyor).

Bunun devamında Makedonya’nın bağımsızlığı için faaliyet gösteren kişilerin resimleri yer almaktadır. Ayrıca 1915 yılında Natse Dimov kişiliğın Rus bakan Sazonov’a ya Makedonya’nın parçalarının birleştirilmesi yoluyla bağımsız bir Makedonya’nın kurulması, ya da bu Makedonya’nın kurulacak bir “Güney Slav Federasyonu”nun üyesi olması çağrısında bulunduğu belirtilmektedir (İst. 8, 2006, s. 13). Ardından San Petersburg’daki Slav Birliği Derneği Meclisi’nin “Makedonya Sorunu Hakkında Çağrısı” yayınlanmakta ve asıl noktaya gelinmektedir:

“Makedonya Sorununun en adil çözümü Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan’ın ondan 1913 yılında aldığı parçalarının doğrudan koparılması yoluyla birleşik bağımsız bir Makedonya’nın kurulması olurdu.” (İst. 8., 2006, s. 13).

Aynı metin lise 3. Sınıf tarih ders kitabında daha ayrıntılı olarak kenardaki kutu içinde verilmektedir (İstoriya, 3, 2009, s. 40-41).

Buradan edinilen izlenim Makedonya’nın parçalanmış olmasının I. Dünya Savaşı’nın en azından Balkanlar ölçeğindeki sebeplerinden olduğu şeklindedir. Bu parçalanmışlığa son verilmezse de savaşın kaçınılmaz olacağı vurgusu vardır. Bunun yanında çağrılarda Makedonların hep barış taraftarı olduğu imgesi dikkat çekmektedir.

III. SAVAŞIN GİDİŞATI

a) Savaşın Büyük Güçler Açısından Gidişatı

Savaşın gidişatı 8. Sınıf ders kitabında (2006) savaşın bloklarını ayrı renklerde gösteren bir haritanın üst kısmında anlatılmaktadır. Bu kısa metinde savaşta milyonlarca insanın askere alınması, modern silahların kullanılması, savaşın üç ana cephesi (Batı, Doğu ve Güney) belirtildikten sonra, bu “Büyük Savaş”taki cephelerde “ağır çarpışmalar”ın yapıldığının altı çizilmektedir. Burada güney cephesi “Sırp-Makedon Cephesi” olarak adlandırılmakta, bu şekilde Makedonya savaş anlatımına dahil edilmektedir. Nihayet 1917’de ABD’nin savaşa dahil olmasıyla “Merkezi” devletlerin teslim olmak zorunda kaldıkları belirtilmektedir (Ist, 8., 2006, s. 7). Buraya kadar oldukça nötr bir anlatım olduğunu söyleyebiliriz. 2009 tarihli 8. Sınıf ders kitabında doğudaki savaşlar anlatılırken Rusya’nın 1917 yılında Şubat ve Ekim Devrimlerinin gerçekleştiği ve Rusya’nın 1918’de Almanya ile barış imzalayarak çekildiği belirtilmektedir (s. 9).

b) Savaşın Makedonya Açısından Gidişatı

“Birinci Dünya Savaşında Makedonya” başlıklı bölümde (8. Sınıf, 2006) not kutusunda “Makedonların I. Dünya Savaşına katılımı”ndan bahsedilmektedir. Toplam yaklaşık 106.000 Makedonun savaşa katıldığı, bunların 53.000 Sırp ordusunda, 33.000’inin Bulgar ordusunda, ve yaklaşık 20.000’inin Yunan ordusunda savaştıkları yazılmaktadır. Sayfanın altında bulunan “düşün ve cevapla” kutusunda verilen sorulardan biri de “Makedonların I. Dünya Savaşına katılımı ne olmuştur ve kimin menfaatleri için savaşmışlardır?” şeklindedir (Ist, 8., 2006, s. 14). Burada verilen ben imgesi işgale uğramış ve savaşta da kullanılmış bir Makedon halkıdır. Çünkü işgalci orduların hizmetinde onların menfaatleri için savaşmıştır. Fakat 2009 tarihli 8. Sınıf ders kitabında burada mağdur ve kullanılmışlık imgesi Makedonlar dışında diğer “Balkan halkları” için de mevcuttur. “Böylece, Makedonlar ve Makedonyalı diğer halklar iradeleri dışında katıldılar ve yabancıların menfaatleri için öldüler” denmektedir. Askere alınan Makedonların “Büyük Bulgaristan hedefleri için ve kendi soydaşları Makedonlara karşı savaşmak üzere Makedonya cephelerine” gönderildikleri belirtilmektedir (Ist. 8, 2009, s. 16). Aynı imge lise 3. Sınıf ders kitabında da mevcuttur (Ist, 3, 2009, s. 41-42).

2009 tarihli 8. Sınıf ders kitabında bölümün başına 1912 tarihli Balkan ittifakı devletlerinin krallarının resimlerini de içeren ve Makedonya bölgesini sarı renkle gösteren bir Balkan haritası verilmekte, bu şekilde Makedonya’nın savaş öncesinde bir siyasal-coğrafi

birlik oluşturduğu izlenimi verilmektedir. Aşağıda koyu harflerle bu haritanın analiz edilmesi istenmektedir (Ist, 8, 2009, s. 16).

“Makedon Halkının Cephe Arkasında ve Cephedeki Durumu” başlığı altında (Ist. 8, 2006, s. 13) 4 devlet arasında parçalanmış Makedonya’nın “etnik, sosyo-politik ve ekonomik birlik” olarak tam bir izolasyona götürüldüğü belirtilmekte, daha savaşın başlangıcında ağır ekonomik durum ortaya çıkmış, 53.000 Makedon Sırp ordusuna alınmıştır (Ist, 8., 2006, s. 13). Bulgaristan’ın Merkezi devletler yanında savaşa girmesiyle de 33.000 Makedon askere alınarak Bulgar ordusunda *11. Makedon Bölüğü* kurulmuş, IMRO ve Todor Aleksandrov “terörist çeteleriyle birlikte” savaşa katılmıştır. Burada Todor Aleksandrov’un çeteleri bir yan cümleyle tanımlanarak “Sırp hükümetinin Makedonlar üzerinde terörünü kışkırtan terörist çeteleri” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadeden Aleksandrov liderliğindeki IMRO’nun bir terör örgütü olarak tanımlandığı sonucu çıkarılabilir. Oysa IMRO Makedonya’nın bağımsızlığı için savaştan bir örgüt olarak anlatılmaktadır. Buradaki vurgu Aleksandrov’un liderliğindeki gruba yöneliktir. Aleksandrov’un IMRO’sunun Bulgar milliyetçi hedeflerine yönelik çalıştığı bilinmektedir.

Ders kitabında (Ist, 8., 2006) ayrıca “Makedonya’nın Ege Parçasında” 20.000 Makedonun Yunan ordusuna askere alındığı belirtilmekte ve “İşgalcilerin (Zavoyuvaçite) (Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan) farklı ordularında askere alınan Makedonlar birbirine karşı savaştan zorlandılar” denmektedir. Bunun da ötesinde Makedonya, Makedonya (Selanik) cephesinde İtilaf devletleri ve İttifak devletleri arasında iki işgal bölgesine ayrılmıştır (Ist, 8., 2006, s. 13).

Savaşta Makedonların milli zenginliğine el konulduğu ve angarya işler yapmak zorunda bırakıldıkları gibi birçok zarardan bahsedilmektedir.

Okuyucunun aklına, bu şartlara Makedonlar direnişe geçmedi mi? Sorusu gelmektedir. Ders kitabında buna da cevap mevcuttur: “Bütün bunlar yüzünden”, askerden kaçmalar, Rusya’daki Ekim Devrimini desteklemek amaçlı askeri isyanlar gibi tepkilerden bahsedilmektedir (Ist, 8., 2006, s. 13). Metnin altında yer alan bir haritada savaş cepheleri farklı renklere boyanmış Makedonya haritasında gösterilmektedir (Ist, 8., 2006, s. 13).

2009 tarihli ders kitabında da Makedonların mağduriyeti imajı hakimdir. Buraya ayrıca işgalcilerin (Bulgar ordusunun) “Bulgarca dilince okul açtıkları” da belirtilerek asimilasyona maruz bırakılmaları ima edilmektedir (Ist. 8, 2009, s. 18). İşgal altındaki Makedonların “terör”, “tecavüz” gibi her türlü zorbalığa maruz kaldığı, “Makedonya’nın birçok sakinin hapsedildiği veya vurulduğu, işkence gördüğü, büyük bir sayının ise Makedonya’dan göç ettiği” belirtilmektedir (Ist. 8, 2009, s. 18). Aynı mağduriyet imajı lise 3. Sınıf ders kitabında

da korunmaktadır (“kuşatma”, “tehcir”, “maddi varlıklara ve yiyeceklere el konması”, “açlık”, “ölüm”, “angarya” gibi kelimeler bu kitapta da geçmektedir (Ist, 3, 2009, s. 42).

c) I. Dünya Savaşında Balkan Devletleri

Ders Kitabında (Ist, 8., 2006, s. 9-11) Birinci Dünya Savaşında Balkan Devletleri ve Halkları” başlığı altında Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Türkiye ve Arnavutluk’a yer verilmekte bunlar ikişer ya da birer paragrafta anlatılmaktadır. Bu anlatımlarda nötürden olumsuza doğru bir imajın verildiği söylenebilir. Sırbistan’ın anlatımında Gavrilo Princip olayı, Avusturya-Macaristan muhtırası, Rusya’nın tavsiyesiyle bu şartların Sırp bağımsızlığını sınırlayan biri hariç kabulü, Avusturya-Macaristan’ın 28 Temmuz 1914’te savaş ilanı, Tser ve Kolubara’da ağır çatışmalar, 1915’te Bulgaristan’ın Sırbistan’a savaş ilanı ve Sırp ordularının Korfu adasına geri çekilmesi, İtilaf devletlerinin yardımıyla Sırp ordusunun İttifak devletlerine karşı Makedonya (Selanik) cephesinde savaşa devam etmesi, Savaşın sonra ise Sırbistan’ın toprak bakımından ödüllendirildiği ve Sırp Karacorceviç (Karayorgeviç) hanedanı altına *Sırp, Hırvat Sloven Krallığı*’nın kurulduğu belirtilmektedir (Ist, 8., 2006, s. 9). 2009 tarihli 8. Sınıf ders kitabında ise Sırp imajı biraz farklılaşmakta, savaşın başlangıcında Sırbistan’ın çok zor durumda kaldığı, Alman, Avusturya-Macaristan ve Bulgar ordularının Sırbistan’ı ve Karadağ’ı bütünüyle işgal ettiği, Sırbistan ve Karadağ’daki sivil halkın durumunun “çok ağır” olduğu, “işgalcilerin” “terör, cinayet, kuşatma, hapsedme ve diğer zorbalıklar” yaptıkları belirtilmektedir (Ist, 8, 2009, s. 12-13). Fakat bu ders kitabında da Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı’nın kuruluşu anlatılırken “Makedon, Karadağlı, Arnavut ve diğ.” milletlerin de var olduğu belirtilerek, bu yeni yönetimin de Makedonlar için “yeni bir işgal” olduğu belirtiliyor (Ist. 8, 2009, s. 14).

Bulgaristan’la ilgili kısımda ise Bulgaristan’ın Bükreş Antlaşmasının kararlarından memnun olmadığından bunu revize etmek istediği, bu nedenle savaşın başında tarafsız kaldığı, savaşın taraflarının Bulgaristan’ı taraflarına çekmek için ona Makedonya ve Güney Dobruca ile ilgili toprak vaatlerinde buldukları, İtilaf devletlerinin Makedonya ve Güney Dobruca ile ilgili kısmi toprak kazanımları vadettiği, buna karşılık İttifak devletlerinin Makedonya ve Güney Dobruca’nın tamamını vadettiği, bunun üzerine Bulgaristan’ın 1915’te İttifak devletlerini katılarak Sırbistan ve Romanya’ya karşı ve Makedonya cephesinde savaşa başladığı, 1918’de İtilaf devletleri tarafından yenilerek teslimine zorlandığı anlatılıyor (Ist, 8., 2006, s. 9). Bu anlatımdan “açgözlü” bir Bulgaristan imajı verildiğini söyleyebiliriz.

Yunanistan’ın anlatımında “Büyük Yunanistan” politikası ön plana çıkarılmaktadır. Buna göre Yunanistan’da kral İttifak devletlerine yakınken, “Büyük Yunanistan”ı savunan

Venezelos İtilaf devletlerine katılmayı savunuyor, bu güçlerin yardımıyla bir darbe yapıp iktidara gelmesi, İtilaf güçlerinin Selanik'te Makedonya cephesini açması, 1917'te Yunanistan'ın resmen İtilaf güçlerine katılması, savaş sonrasında (1919) Yunanistan'ın topraklarının genişlemesi ve "Büyük Yunanistan" fikrini gerçekleştirmeye çalıştığı belirtiliyor (Ist, 8., 2006, s. 10).

Romanya'nın anlatımında da "Büyük Romanya" imajı hakimdir. Buna göre başta tarafsız kalan Romanya "İtilaf devletlerinin toprak vaatleri nedeniyle" 1916'da savaşa girdi. Savaşın sonunda Romenlerin çoğunlukta olduğu topraklar birleştirildi ve "Büyük Romanya" kuruldu (Ist, 8., 2006, s. 10).

"Türkiye" başlığı altında ise Osmanlı devleti anlatılmakta, ve Türkiye'nin savaşın başlangıcında Merkezi güçlere katılarak "cihad ilan ettiği" vurgulanmaktadır. 1915'de Gelibolu'da İtilaf güçlerini durdurabildikleri, ancak 1918'de "yenilgiye uğrayarak teslim olmaya zorlandığı" belirtilmektedir. Buradaki cihat vurgusunun, İslam'la özdeşleştirme yoluyla negatif bir çağrışım yapabileceği düşünülebilir (Ist, 8., 2006, s. 10).

Son olarak Arnavutluk anlatılırken burada da Arnavutluk'un savaşta kuzeyden İttifak devletleri güneyden ise İtilaf devletleri tarafından işgal edildiği, Arnavut halkının bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü için savaştığı, toprak bütünlüğünü özellikle "Güney Arnavutluk'a yönelik Yunan yayılmacı politikasının tehdit ettiği", savaş sonrasında ise Arnavutluk'un toprak bütünlüğünü korumayı başardığı belirtilmektedir (Ist, 8., 2006, s. 11). Burada çizilen imaj her ne kadar Arnavutluk'un mağdur olması şeklinde ise de, sonuçta toprak bütünlüğünü koruduğunun altının çizilmesi Arnavutluk'un Makedonya'ya yönelebilecek muhtemel toprak taleplerinin önünü kesmektedir. Yani Arnavutluk toprak bütünlüğüne sahiptir ve başka yerlerde Arnavutluk'a ait görülebilecek toprak yoktur demek istendiğini de düşünebiliriz.

Bütün bu anlatımların sonunda Yer alan haritada Balkan devletlerinin toprak kazanımlarını gösteren bir harita verilmekte (HARİTA s. 11), haritanın altında yer alan dipnot kutusunda ise "Balkan devletleri Birinci Dünya Savaşına Balkanlarda büyük devletler ('Büyük Yunanistan', 'Büyük Romanya', 'Büyük Bulgaristan' ve 'Büyük Sırbistan') kurmak için toprak emellerini gerçekleştirmek amacıyla katılmıştır" denmektedir (Ist, 8., 2006, s. 11). Bu şekilde Balkan devletleri yayılmacı, açgözlü güçler olarak tanımlanmaktadır. 2009 basımlı 8. Sınıf ders kitabında bu imaj desteklenmekte ve bölümün sonunda verilen haritada Sırbistan, Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan'ın "emelleri"ni ve genişlemek istedikleri sınırları çizgilerle gösteren bir harita verilmektedir (Ist, 8, 2009, s. 11). Bu ders kitabında da "Bulgaristan'ın yayılmacı politikası" "bütün Makedonya'yı alma" arzusu nedeniyle savaşa girişi vurgulanmaktadır (Ist, 8, 2009, s. 17). Bulgaristan Makedonya'sındaki Makedonların

tepkisi anlatılırken 2006 tarihli ders kitabının aksine 2009’da yayınlanan kitapta (8. Sınıf) Makedonyalı devrimci Yane Sandanski’nin adı geçmekte, VMRO’nun sol kesimini oluşturan ve Sandanski önderliğinde “müstakil Makedonya devletinin kuruluşu için” mücadele eden “Makedonyalı devrimcilerin” “Büyük Bulgaristan emellerine” karşı geldikleri yazılmakta, Bulgar çarının emriyle 22 Nisan 1915’te Yane Sandanski’nin öldürüldüğü belirtilmektedir (Ist, 8, 2009, s. 17).

Bu kısa açıklamalar yanında yalnızca Makedonya’nın Dünya Savaşındaki durumu anlatıldıktan sonra 3 sayfada “**Arnavutluk’un I. Dünya Savaşındaki Durumu**”na ayrılmıştır (Ist, 8., 2006, s. 15-17). Arnavutluk’a ayrılan kısım bizzat Makedonya’ya ayrılan kısım ile aynı hacimdedir. Fakat Arnavutluk’a ayrılan kısımda harita yer almamakta, iki kale şehri ve üç önemli kişiliğin resimleri yer almaktadır. Metin kısmında savaşın blok oluşumu ve başlamasıyla ilgili bilgiler tekrar edilmekte ve Yunanistan’ın Kuzey Epir’i ele geçirmek amacıyla Arnavutluk’a 27 Ekim’de saldırdığı belirtilmektedir. Sırbistan ve Karadağ da Arnavutluk’a saldırmıştır. Sırbistan’ın amacı Adriyatik’e çıkmak, Karadağ’ınki ise İşkodra’yı ele geçirmektir. “İtilaf güçleri onlara beklemelerini tavsiye etmişlerdi, bu iki Balkan devleti bu arada fetih hedeflerine ulaşmak için acele ettiler.” Sırlar Draç’a kadar ilerlediler, Karadağlılar İşkodra’yı ele geçirdiler ve işgal sürecinde çok sayıda Arnavut yurtseveri kovdular ve öldürdüler, örneğin İsa Boletini, Ded Gon Luli ve diğerleri.” (Ist, 8., 2006, s. 15).

Bu ülkeler yanında İtalya’nın da Arnavut topraklarına girerek bazı yerleri ele geçirdiği, 1916 sonbaharında Fransız güçlerinin Selanik üzerinden ilerleyerek Korça’yı ve bazı bölgeleri ele geçirdikleri, bu şekilde Arnavutluk’un Avrupa askerleri tarafından bütünüyle işgal edildiği belirtilmektedir (Ist, 8., 2006, s. 15).

“Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan İşgali Altındaki Arnavutluk ve Onların Kurtuluş Mücadelesi” başlığı altında işgallerin “on yıllardır bağımsızlık için savaşmış olan Arnavut nüfusunda hoşnutsuzluk yarattığı ve “Arnavut vatanperverlerin işgalci güçlere karşı savaşmaya” karar verdiği, Arnavut güçleri arasında bir yada diğer tarafa sempati besleyenler olduğu, günümüz Kosova’sının Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan tarafından işgal edilmiş olduğu, işgal altındaki bölgelerde “ağır ekonomik ve siyasal şartların bulunduğu” belirtilmektedir. “Bulgar işgal güçleri kendi bölgelerinde aşırı brutal davrandılar...” cümlesiyle olumsuz bir Bulgar imajı çizilmektedir. “Fransız işgal sahasında ise yerli halka başka türlü davranıldı.” Diyerek burada Temistokli Germenli adlı Arnavut vatanperverin Fransız işgalcilerle anlaşarak Arnavut dilinde okul açtırmayı başardığı belirtilmektedir. “Arnavut halkı en çok Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan işgal bölgelerinde eziyet çekti.” Diye devam eden metinde işgalcilerin tarım ürünlerini ordu için aldıkları, “halkın ise açlıktan

öldüğü” (Ist, 8., 2006, s. 16), halkın fiziksel çalışmaya zorlandığı, “çoğunun ağır fiziksel çalışma ve yiyecek eksikliğinden öldüğü” belirtilmektedir. Metnin devam eden paragrafında Avusturya-Macaristan işgal kuvvetlerinin Arnavut nüfusu kazanmak için bazı yerlerde Arnavut dilinde okullar açmaya başladıkları, buna rağmen halk bu şekil yönetimle barışamadığı ve Avusturya-Macaristan ve Bulgar yönetimlerine karşı çıktığı belirtilmektedir. 1916-18 yılları arasında Arnavut vatanperverlerin Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan işgal kuvvetlerine karşı çeteler kurarak mücadele ettikleri, bunlar arasında Azem Galitsa, Şote Galitsa, Idriz Seferi ve diğerleri anılmaktadır (Ist, 8., 2006, s. 17). Metnin sonundaki dipnot kutusunda Arnavutluk’un işgali ve direnişler özetlenirken en çok Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan’ın işgal bölgelerinde eziyet çekildiği vurgulanmaktadır (Ist, 8., 2006, s. 17). Aynı anlatım daha ayrıntılı bir şekilde lise 3. Sınıf ders kitabında da verilmektedir.

Makedonya’daki Arnavut nüfus için ders kitaplarına ekstra dahil edildiği anlaşılan bu bölümde çizilen tabloda Arnavutların Makedonlar gibi mağdur olduğu, ötekilerin ise özellikle Bulgaristan, daha sonra Avusturya-Macaristan, onların yanında Sırbistan, Karadağ, Yunanistan olduğu görülmektedir. Fransız işgali ise daha yumuşak bir şekilde anlatılmaktadır.

2009 tarihli ders kitabında (8. Sınıf) Arnavutluk’un işgal edilişi, halkın şartlarının “çok ağır” oluşu, Sırp, Karadağ, İtalyan, Yunan, Avusturya-Macaristan ve Bulgar işgalleri sıralanırken, 2006 tarihli ders kitabındaki Avusturya-Macaristan ve Bulgar işgallerinin özellikle kötü olduğuna dair bir not yoktur (Ist, 8, 2009, 20-22).

IV. SAVAŞIN SONUÇLARI

a) Genel Sonuçlar

Savaşın sonuçları anlatılırken bunların “büyük” olduğu belirtiliyor. 10 milyona yakın insanın ölümü ve 2 milyondan fazlasının yaralanması, şehirlerin ve köylerin yıkılması, insanların açlık, soğuk ve farklı hastalıklar nedeniyle ölümü. “Çok büyük” maddi kayıplar. Savaşa harcanan büyük finansal kaynaklar nedeniyle Avrupa ekonomisinin tehrip edilmesi ve ABD’nin dünya ekonomik ve siyasi gücü olarak ön plana çıkması. Metnin ardından İtilaf ve İttifak devletlerinin listesi tablo olarak veriliyor ve Wilson ilkelerinin 1, 2, 3 ve 10. ve 14. Maddeleri kısaltılarak sıralanıyor. 10. Maddede Avusturya-Macaristan’ı oluşturan halklara bağımsız devletlerini kurma hakkını içerdiğinden Yugoslavya tarihi açısından en temel maddeyi oluşturuyor. Seçiliş nedeni de bu olsa gerektir. Not kutularından birinde I. Dünya Savaşının emperyalist bir karakter taşıdığı ve savaşla birlikte 4 imparatorluğun battığı ve yeni devletlerini kurulduğu belirtiliyor (Ist, 8., 2006, s. 8).

2009 tarihli 8. Sınıf tarih ders kitabında I. Dünya Savaşı koyu bir cümlede “adaletsiz” ve “emperyalist” olduğu belirtildikten sonra savaşta yaklaşık 30 milyon kişinin açlık ve hastalıklar yüzünden öldüğü, maddi kayıpların ise hesapsız olduğu belirtiliyor (Ist, 8, 2009, s. 10).

Lise 3. Sınıf tarih ders kitabında Birinci Dünya Savaşı sonunda yapılan barış antlaşmaları anlatılırken bu anlaşmalar sonunda yaklaşık 40 milyon Avrupalının azınlık haline geldiği veya azınlık olarak kaldığı, her ne kadar bu anlaşmalarla azınlık haklarına saygı gösterilmesi kararlaştırılmışsa da buna uyulmadığı belirtilmektedir (Ist, 3, 2009, s. 32-33).

b) Makedonya Açısından Sonuçlar

Ders kitabında (Ist, 8., 2006) ilk vurgulanan sonuç, “askere almanın, işgalin ve askeri hareketlerin” Makedonya’nın “ekonomik yıkımına” neden olduğu belirtilmektedir. Özellikle Bitola, Doyran, Lerin ve Serez şehirlerinin zarar gördüğü, bazı köylerde savaşın getirdiği yıkımın bu köylerin haritadan silinmesine neden olduğu, Makedonya’nın açlık ve salgın hastalıklarla karşı karşıya kaldığı belirtilmektedir. “Makedon halkı için en ağır sonuçlar” ise askere alınan Makedon kurbanlarının ve sivil halkın verdiği kurbanların büyük sayıda oluşudur.

Bu kayıplar yanında son paragrafa asıl noktaya gelinmektedir:

“Makedonya bundan sonra da komşu devletler arasında bölünmüş olarak kalmıştır. Yapay sınırlarla bölünmüş Makedon halkı, birbiri arasında iletişim kurma imkanı olmaksızın, daha büyük milliyetsizleştirmeye ve asimilasyona maruz bırakılmıştır.” (Ist, 8., 2006, s. 14)

2009 tarihli 8. Sınıf tarih ders kitabında da bu imge desteklenmektedir. Bu kitaptaki sonuç cümlesinde de *“Savaşın sonuçlanmasından sonra, Versay barış antlaşması Makedonya için hiçbir yenilik getirmedi. [Makedonya] bundan sonra da Balkan Savaşları ve 1913 Bükreş barışı sonrasında olduğu gibi bölünmüş halde kaldı”* denmektedir (Ist, 8, 2009, s. 18).

Ders kitaplarındaki I. Dünya Savaşı ile ilgili esas vurgu bu cümlelerde saklıdır. Ders kitaplarında “mağdur” bir biz imgesi hakimdir. “bölünmüş Makedonya” dünya savaşında kullanılmış, birbirine kırdırılmış, kurban edilmiş, işgal edilmiş, ezilmiş, sömürülmüş, bütün bu kurbanlara rağmen savaş sonunda da yine “bölünmüş” olarak kalmış, hatta Makedon kimliği daha büyük asimilasyon ve baskılara maruz bırakılmıştır. Ötekileştirilenler arasında bütün “işgalci devletler” Bulgarlar, Yunanlılar, Sırp, biraz da Arnavutluk yer almakta, daha uzak ötekiler ise diğer savaşan güçler olmaktadır.

Lise 3. Sınıf ders kitabında da Paris barış konferansının bölünmüşlüğü onayladığını alt başlıkla vurgulamaktadır: “Barış konferansı Makedonya’nın bölünmüşlüğü SHS Krallığı lehine küçük toprak kazanımları (Strumitsa bölgesi) ile tasdik etti” denmektedir. Burada Strumitsa’nın Bulgaristan’dan alınıp Sırbistan’a verilmesi ve daha sonra kurulacak Makedonya cumhuriyetinin bir parçası haline getirilmesi önemli bir kazanç olarak değerlendirilmemektedir. Çünkü esas vurgu metnin altında yer alan bölünmüş Makedonya haritasındadır (Ist. 3, 2009, s. 46). Metnin ve haritanın yanında İsviçre’deki Makedonya Derneklerinin Paris konferansına yönelik “çağrı”sı ayrı renkte verilmektedir. Bu çağrıda özetle bütün Makedonların kantonlara bölünmüş bağımsız bir Makedonya devletinin kurulmasını istediği ve bu devletinde tarafsız bir güç olan ABD’nin himayesinde olmasını istedikleri belirtilmektedir (Ist. 3, 2009, s. 46).

V. PARİS BARIŞ ANTLAŞMALARI

1919-1920 arasında Paris’te yapılan barış antlaşmaları anlatılırken “farklı devletlere ağır teritorial, askeri ve ekonomik şartlar” getirildiği vurgulanmaktadır. Wilson’un 14 maddesine “riayet edilmediği” belirtilerek, “Paris Barış Antlaşmalarının emperyalist antlaşmalar” olduğu, “milli ve toprak sorunlarının adaletin gücüyle çözülmeyip, gücün adaletiyle çözüldüğü” vurgulandıktan sonra “Bu nedenle Paris Barış Antlaşmaları (...) İkinci Dünya Savaşı’nın temel nedenlerinden biri olduğu” belirtilmektedir (Ist. 8., 2006, s. 8; Aynı bilgiler Ist. 8, 2009, 26 teyit edilmektedir).

Paris Barış Antlaşmalarının bu olumsuz imajı genel tarih yazımında da yaygın olduğundan burada Makedonya’ya özgü bir tarafı bulunmamaktadır.

VI. MAKEDONYA’NIN I. DÜNYA SAVAŞI SONRASI DURUMU

8. sınıf ders kitabının (2006) daha sonraki bölümlerinden biri “Komşu Devletlerin Sınırları İçindeki Makedonlar” başlığı taşımakta ve burada Makedonlar’ın işgal altında ve asimilasyon politikalarına maruz kalmaları anlatılmaktadır. “Bükreş Barış Antlaşması sonrasında Makedonya ismi ve Makedonya dili yasaklanmıştı. Makedonya’nın ismi *Güney Sırbistan*, Makedonlar ise *Güney Sırpları* olarak değiştirilmişti. Sırp hükümetleri Makedonya halkına karşı aktif *milliyetsizleştirme* (denatsionalizatsiya) ve *asimilasyon* politikası uygulamıştı. Aynı zamanda nüfusun etnik yapısını değiştirmek için *kolonizasyon* politikasına da başvurmuşlardı” (Ist. 8, 2006, s. 46). 2009 tarihli 8. Sınıf ders kitabında Sırp, Hırvat, Sloven Krallığının kuruluşu anlatılırken bu imge tekrarlanmaktadır: “SHS Krallığındaki Makedon halkı yine hiçbir hakka sahip değildir ve Büyük Sırp milli asimilasyonuna maruz

bırakılmıştır; Karadağlıların durumu da aynıydı.” Bu şekilde artık bağımsız bir devlet olan Karadağ için de Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı döneminde aynı “mağdur” imajı çizilmektedir (Ist, 8, 2009, s. 33). Aynı şekilde “SHS Krallığında Arnavutların Durumu” başlığı altında hem 2006, hem de 2009 tarihli 8. Sınıf ders kitabında Sırp hükümetinin Kosova’yı Sırp ve Karadağlı nüfusla kolonize etmeye çalıştığı, Arnavutlara yapılan baskılar ve Arnavutları Arnavutluk ve Türkiye’ye göçe zorladıklarından bahsediliyor (Ist, 8, 2006, s. 38-40; Ist, 8, 2009, s. 45-46, bu son kitapta nüfusa Arnavut oranının bu dönemde % 90’dan % 70’e düştüğü belirtiliyor).

“Yunanistan’daki Makedonların Durumu” başlığı altında Yunanistan’ın Balkan ve I. Dünya Savaşı’nda topraklarını kuzeye doğru genişletmesi ve buradaki nüfusun çoğunluğunun “gayri Yunan (genellikle Makedon)” olduğu belirtildikten sonra, Yunanistan’ın I. Dünya Savaşı sonrasında Makedon nüfusunu sürgün etme ve kolonize etme yoluna gittiği belirtiliyor. “Neully Antlaşması ile Yunanistan ve Bulgaristan arasında farklı kökenli nüfusun - metinde tırnak işareti için yazılmış – “gönüllü göçü” öngörülmüştü. Bu anlaşmanın zoruyla 86.000 Makedon Bulgaristan’a göç etmeye zorlanmıştı.” Metinde Türk-Yunan nüfus mübadelesi de Yunan Makedonya’sının kolonizasyonu bağlamında vurgulanıyor:

“1923 Lozan Barış Antlaşmasıyla Yunanistan Müslümanlarının Türkiye’den Hristiyanlarla *zorunlu değişimi* [orijinal italik] kararlaştırıldı. Bu antlaşma temelinde 350.000 Müslüman (Türkler ve Müslümanlaştırılmış Makedonlar) Türkiye’ye gitmeye zorlandı. Onların yerine Yunanistan Yunan ve gayri Yunan Hristiyan nüfusla kolonize etti (618.000). Bununla Makedonya’nın Ege kısmının etnik (Makedon) karakteri değiştirildi. Büyük kolonizasyondan sonra bütün köylerin, şehirlerin, ırmakların ve dağların isimleri Yunanca’ya değiştirildi.” (Ist., 8, 2006, s. 46). 2009 tarihli 8. Sınıf ders kitabında bu isim değiştirmelerin 1926 yılında çıkarılan bir kanunla yapıldığı belirtiliyor (Ist, 8, 2009, s. 53).

“Bükreş Antlaşmasından hemen sonra Yunanistan Makedon halkının milliyetsizleştirilmesi ve kolonizasyonu politikasını uygulamaya koyuldu. Makedon adı ve Makedon dili yasaklandı. Makedonlar *Bulgarlar, Slavofon Rumlar veya Endoplar (Yerliler)* olarak adlandırıldılar. Makedon dilinin gündelik hayattaki, düğün ve cenaze merasimlerinde kullanımı şiddetle yasaklandı. Kiliselerdeki, anıtlardaki ve mezarlardaki Kiril yazısı silindi. Slavyan kitapları yakıldı ve yok edildi. 1925 yılında Cenevre’deki Milletler Cemiyeti’nin baskısıyla Atina’da Yunan devleti Latin harfleriyle Makedonca dilinde bir alfabe (Abecedar) yayınladı. Fakat Belgrad ve Sofya’nın tepkileri üzerine alfabe Makedon azınlığın öğretiminde kullanılmadı.” (Ist, 8, 2006, s. 47).

Bu politikalara karşı Makedonların da direniş gösterdiğine dair IMRO'nun adı geçmektedir. Buna göre “Makedonlar Yunanistan'ın milliyetsizleştirme ve asimilasyon politikasına karşı kuvvetli bir direniş gösterdi. 1934 yılında VMRO (obedineta/birleştirici) [burada Bulgar milliyetçisi VMRO'dan ayrı bir VMRO olduğu belirtiliyor] orada da Makedon ulusunun ve Makedon dilinin kabulünde kuvvetle aktifti.” (Ist., 8, 2006, s. 47).

“Bulgaristan'daki Makedonların Durumu” başlığı altında da “Makedonya'nın Pirin kısmındaki Makedonların da Makedon etnik azınlığı statüsü yoktu. Onlar Bulgar sayılıyorlardı, Makedon dili ise Bulgar edebiyat dilinin bir şive şekli olarak kabul ediliyordu.” Bulgaristan'daki Makedonların bölgesinin Todor Aleksandrov ve Ivan Mihaylov liderliğindeki VMRO'nun kontrolünde olduğu, bu VMRO'nun “devlet içinde devlet” kuruduğu belirtiliyor. Bu örgütün “terör” uyguladığı ve en saygın Makedon kişilikleri öldürdüğu vurgulanıyor. Öldürülenler arasında Gyurçe Petrov, Dimo Hacidimov, Arseni Yankov vs. anılıyor.

Yine Pirin Makedonyasında VMRO (birleşik) kurulduğu ve bu örgütün legal ve illegal gazeteler yayınladığı, “orada Makedonların kültürel-ulusal değerleri aşamalı olarak kabul edildikleri”, bu dönemde Makedon ve Bulgar dilinde şiir derlemelerinin yayımlandığı ve yayınların Makedonya sorununun kabulü için katkılarını sürdürdükleri belirtilmektedir (Ist., 8, 2006, s. 48). 2009 tarihli 8. Sınıf ders kitabında aynı bölümde Pirin Makedonyasında bu kültürel gelişmelerden bahsedilmiyor (Ist, 8, 2009, s. 52)

2009 tarihli ders kitabında “Komşu Devlet Sınırları İçindeki Makedonlar” başlıklı bölüm sonunda Makedonyanın 4 devlet arasında bölünmüşlüğünü gösteren renkli bir harita verilmektedir (Ist., 8, 2009, s. 54) (HARİTA s. 54)

Özetle Makedonya ve Makedonya'nın I. Dünya Savaşı sonrasındaki anlatımında da genel olarak *mağdur* olan, kolonize edilen, asimile edilen, sürgün edilen, kimliği inkar edilen, bütün bunlara karşı tanınma mücadelesi veren biz imgesi hakimdir. Bu imge lise 3 tarih ders kitabında da teyit edilmektedir (Ist, 3, 2009, s. 82). Bu dönemdeki ötekileri ise bütün bu mağduriyetlerin müsebbibi olan Sırp, Yunan ve Bulgarlar oluşturmaktadır. Metnin sonundaki dipnot kutusuna bütün bunlara rağmen Makedonların değerlerini iki savaş arası dönemde koruyabildiği vurgulanmaktadır. Yani Makedon kimliği ayakta kalabilmiştir.

KAYNAKÇA

Makedonya Ders Kitapları:

Ist.8, 2009: Velkovski, Vlado / Halid Sejdi / Arijan Alyademi / Dimka Risteska / Gorgi Pavlovski, *Istorija za 8 Oddelenie*, IV. Izdanie, Skopje: Prosvetno Delo DD, 2009.

Ist.8, 2006: Ristovski, Blaže / Şukri Rahimi / Simo Mladenovski / Stojan Kiselinovski / Todor Çepreganov, *Istorija za VIII Oddelenie*, Skopje: Albi, 2006.

Ist. 3, 2009: Veljanovski, Novitsa / Gordana Pletvarska / Sonya Tsvetkovska / Caferi Şiçeri, *Istorija za III Godina na Gimnaziskoto Obrazovanie (Zadolžitelen Predmet) i Izdanie*, Skopje: Prosvetno Delo AD, 2009.

Diğer Kaynaklar:

Adanır, Fikret, *Die Makedonische Frage. Ihre Entstehung und Entwicklung bis 1908*, Wiesbaden 1979 (Türkçe Çevirisi: Makedonya Sorunu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları).

Dakin, Douglas, *The Greek Struggle in Macedonia 1897-1913*, 2. Baskı, Selanik 1993.

Hacısalihoglu, Mehmet, *Die Jungtürken und die Mazedonische Frage (1890-1918)*, München 2003 (Türkçe çevirisi: Jön Türkler ve Makedonya Sorunu (1890-1918), Tarih Vakfı Yurt Yayınları).

Hacısalihoglu, Mehmet, "Makedonya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 27 (Ankara 2003), s. 437-444.

Pandevski, Manol, *Makedonskoto osloboditelno delo vo XIX i XX vek*, 4 cilt, Skopje 1987.

Silyanov, Hristo, *Osvoboditelnite borbi na Makedoniya*, 2 cilt, 2. baskı Sofya 1983.

Tokay, Gül, *Makedonya Sorunu. Jön Türk İhtilalinin Kökenleri (1903-1908)*, İstanbul 1996.

Troebst, Stefan, *Die bulgarisch-jugoslawische Kontroverse um Makedonien 1967-1992*, München 1983.